

Økonomi i lammeproduktion

– få de sidste kroner med

Af Bjarne Hansen

			Moderfår		
			Pris	Kroner	
Udbytte	Kg	Stk	Mængde		
Udsætterfår	60	0,2	0,2	6,00	72
Lam	25	1,5	1,5	28,00	1050
Uld	5		4,0	4	16
Fårepræmier		1,0	1,0	75	75
Gødningsværdi ab lager	FE	404	305	0,20	61
I ALT					1274
Stykomkostninger					
	FE				
Grovfoder	121		121	1,20	145
korn/kraftfoder	184		184	1,25	230
Mineralblanding					25
Afgr. Varig/sædskiftegræs	465		465	0,50	233
Klipning		1	1	25,00	25
Strøelse				20,00	20
Dyrlæge/diverse					100
I ALT	770		770		778
D.B. pr moderfår					496

Om forfatterne

Bjarne Hansen er produktionskonsulent for får og geder hos Dansk Landbrugsrådgivning og desuden økologikonsulent for Økologisk Landsforening.
Tlf.: 2092 6824, E-mail: bh@okologi.dk

Jens Christian Skov er produktionskonsulent for får og geder hos Dansk Landbrugsrådgivning og desuden økologikonsulent for Økologisk Landsforening. Tlf.: 2344 6557,
E-mail: jcs@okologi.dk

Annette Holmenlund er agronom i husdyrbrug. Rådgiver og underviser i naturpleje, fåre- og gedehold. Se hjemmesiden www.hyrdetimer.dk. Tlf.: 2485 9917, E-mail: arholm@tiscali.dk

Karen Jørgensen er konsulent ved Dansk Landbrugsrådgivning afdeling for Virksomhedsledelse og arbejder primært med statistik og opbygning af database vedr. pris- og produktionsudvikling.
Tlf.: 8740 5214,
E-mail: krj@landscentret.dk

Tidsskrift for Dansk Fåreavl

Nygårdsvej 9, 8620 Kjellerup

Redaktør: Margrethe Therkildsen. Tlf. 8688 6665 el. 2860 4840. Mail: tidsskrift@sheep.dk

Udgiver: Landsforeningen Dansk Fåreavl, Axelborg, 4. sal,
Vesterbrogade 4A, 1620 København V.

Tryk: Ry Bogtrykkeri, Brunhøjvej 10, box 1100, 8600 Ry, tlf. 8689 1244

Gengivelse af artikler m.v. er kun tilladt efter aftale med redaktøren.

Forord

Det har længe været et stort ønske i Dansk Fåreavl at kunne omsætte arbejdet med får i økonomiske udtryk. Vi har længe vidst, at besætningerne skulle have en vis størrelse for at give et fornuftigt afkast, men hvor store skulle de være? Det er den ene begrundelse for at lave dette temablad. Udover dette spørgsmål har der ved flere lejligheder været forespørgsler fra landbrugscentrenes kvægavlskonsulenter: Kan vi anbefale lammeproduktion? Er det en lønsom produktion? Kan man leve af det? Spørgsmålene er mangfoldige. Hvordan etableres en lammeproduktion? Hvad er fodergrundlaget og til hvilken pris? Hvad med staldforhold og til hvilken pris? Vi håber, at dette temablad om økonomi i lammeproduktionen kan være en hjælp til at besvare en række af disse spørgsmål. Endelig håber vi, at de udtryk for økonomi i lammeproduktionen, som bliver præsenteret i dette temablad, kan være en støtte til igangværende producenter, som måske kan finde svar på spørgsmål og ideer til indsatsområder på egen bedrift, så de får de sidste kroner med.

Det blad, som du holder i hånden, er ikke en rettesnor, men et værktøj med flere løsninger, som forhåbentlig giver svar på dine spørgsmål. Der er bl.a. et afsnit, der omtaler problemstillingen ved udlejning af sine får (Vurdering af naturarealer) et afsnit, der virkelig har fremtid i sig - leje sine dyr ud til pasning af naturaerealer og få penge for det!

Bladet giver sikkert ikke svar på alle dine spørgsmål, men jeg håber, det er med til at sætte tanker i gang. Skulle bladet ved gennemlæsning stille flere spørgsmål end svar, er Dansk Fåreavls konsulenter altid til rådighed for dig. De vil kunne guide dig igennem de mange situationer, der kan opstå.

Jeg vil ønske dig rigtig god fornøjelse med læsningen og håber, at du bliver afklaret omkring nogle af dine spørgsmål. Du må endelig ikke holde dig tilbage, for vi mangler rigtig mange lam i Danmark.

Med venlig hilsen

Erik Lindegaard
Formand for blad og PR-udvalg/afsætningsudvalg

En tak skal der lyde til de forfattere, som har gjort dette blad muligt. Det gælder Bjarne Hansen, Jens Chr. Skov, Karen Jørgensen og Annette Holmenlund.

Foto: Margrethe Therkildsen

Indhold

Introduktion

af Bjarne Hansen

- Antal lam
- Pris på slagtelam
- Omkostninger
- Hvad betyder "Dækningsbidrag"?
- Værktøjer til egne beregninger

Sådan laver du billigt foder

af Bjarne Hansen

Den økonomisk optimale foderplan

af Jens Christian Skov

Økonomien i afgræsning af alternative arealer

af Bjarne Hansen

- Kritisk vurdering af arealernes produktion
- Lammeproduktion uden store investeringer

Vurdering af naturarealer

af Annette Holmenlund

- Omkostninger i naturpleje
- Pris og aftaler ved en afgræsningsaftale

Økonomien i forskellige typer alternativ afgræsning

af Bjarne Hansen

- Økonomiske forhold for får på frøgræs
- Det perfekte produktionsfår
- Eksempel på strategi med frøgræsafgræsning
- Lammeproduktion i Danmark
- "Normal" kontra alternativ afgræsning
- Læmmetidspunkt
- Slagtevægt

Økonomien afhængig af besætningsstørrelse

af Karen Jørgensen og Bjarne Hansen

Hjælpekema til at beregne restbeløb i lammeproduktion

af Jens Christian Skov

- Formål
- Indtastning

Introduktion

Af Bjarne Hansen

Økonomien i produktionen af lammekød er meget afhængig af to faktorer; antal lam og prisen på dem og omkostningerne til foder, specielt grovfoder og kraftfoder.

Antal lam

Den mest betydende post for økonomien er antal lam pr moderfår, så god management i alle dele af produktionen af lam er afgørende for det økonomiske resultat.

Pris på slagtelam

Værdien af slagtedyrene er afhængig af slagtekroppens vægt og klassificering samt af noteringen på slagtetidspunktet. Ved levering af for små og for dårlige lam er der en alt for dårlig udnyttelse af det potentiale, der ligger i det levende dyr. Det er vigtigt, at lammeproducenten udnytter de indtjeningsmuligheder, der ligger i at levere et færdigfedet lam. Et kg slagtetilvækst vil koste lammeproducenten ca. 8 kr. at producere, og med en slagtepris, hvor man i gennemsnit af året bør kunne få 28 kr. pr kg, ligger der en god mulighed for en øget indtjening pr dyr. Samtidig vil et færdigfedet dyr generelt opnå en bedre klassificering og dermed pris. Prisen kan nemt være 3,00 kr. højere pr kg. Desuden vil slagtekroppen være et bedre og mere ensartet produkt for slagteriet at sælge og derved

Foto: Sonja Marcussen

også i sidste ende give en bedre pris til lammeproducenten.

Omkostninger

Ved omkostninger skelnes imellem stykomkostninger (foder, dyrlæge, diverse m.m.) og kapacitetsomkostninger (arbejde, jord, energi og vedligeholdelse af bygninger m.m.). Disse omkostninger kan variere meget fra bedrift til bedrift. I dækningsbidragskalkulen (kalkule 1) er det kun stykomkostningerne, der er indregnet. I følsomhedstabellen (tabel 1) er der angivet, hvad ændringer i eksempelvis foderudgiften betyder for

FAKTABOKS

Udbytte
- Stykomkostninger
Dækningsbidrag (DB)

DB skal dække udgifter til staldforhold, energi, jordleje og arbejds løn

Kalkule 1 Dækningsbidrag for moderfår og gimmer

Kalkule får og gimmer			Moderfår			Gimmere		
			Pris	Kroner		Pris	Kroner	
Udbytte	<i>Kg</i>	<i>Stk</i>	Mængde			Mængde		
Udsætterfår	60	0,2	0,2	6,00	72			
Lam	25	1,5	1,5	28,00	1050	1,0	28,00	700
Uld	5		4,0	4	16	2,0	4	8
Fårepræmier		1,0	1,0	75	75	1,0	75	75
Gødningsværdi ab lager	FE	404	305	0,20	61	269	0,20	54
I ALT					1274			837
Stykomkostninger	<i>FE</i>							
Grovfoder	121		121	1,20	145	121	1,20	145
Korn/kraftfoder	184		184	1,25	230	148	1,25	185
Mineralblanding					25			25
Afgr. Varig/sædskiftegræs	465		465	0,50	233	414	0,50	207
Klipning		1	1	25,00	25	1	25,00	25
Strøelse				20,00	20		20,00	20
Dyrlæge/diverse					100			100
I ALT	770		770		778	722		707
D.B. pr moderfår					496			130

Foto: Bjarne Rasmussen

Table 1 Følsomhedsanalyse ved ændringer i priser

Følsomhedsanalyse	Kr. pr. moderfår
(plus) + 1,00 kr. i notering	+ 37
(plus) + 0,10 kr. lam pr moderfår	+ 70
(minus) – 0,10 kr. pr FE i afgræsning	+ 46
(minus) – 0,10 kr. pr FE i korn/kraftfoder	+ 18

resultatet. Det viser helt klart, at prisen på afgræsningsfoderet betyder meget, og at man bør udnytte mulighederne i de forskellige støtteordninger for at nedsætte prisen på en græsningsfoderenhed. Ligeledes er udgiften til korn/kraftfoder også en betydelig størrelse, og det er vigtigt, at man overvejer, hvilke fodermidler der er billigst at fodre med. Alt i alt er det vigtigt med en optimering af fodersiden, så det kan være en god investering at få lavet en foderplan - og så i øvrigt fodre efter den!

Hvad betyder ”dækningsbidrag”?

Ved dækningsbidraget forstås udbyttet fratrukket stykomkostningerne, eller det beløb der er tilbage til at dække kapacitetsomkostninger og arbejdsindsatsen. Dækningsbidraget er et udtryk for, om der er et rimeligt forhold imellem udbytte og stykomkostninger, og hvad der er i rest til at betale for staldforhold, energi, jordleje og arbejds løn. Da kapacitetsomkostningerne er meget forskellige for den enkelte bedrift, siger dækningsbidraget ikke noget om slutresultatet for bedriften. Det forhold må vurderes på den enkelte bedrift ud fra forudsætningerne på den enkelte ejendom.

I en dækningsbidragskalkule indregner

man kun stykomkostningerne. Her er vist et eksempel for et moderfår og en gimmer (kalkule 1). For moderfåret er der regnet med et gennemsnit på 1,7 lam og for gimmere med 1,0 lam. Hos moderfåret sælges 1,5 lam til slagtning og 0,2 lam går til erstatning for udsættfår.

I tabel 1 ses dækningsbidragets følsomhed overfor ændringer i antal lam, notering og foderpriser for et moderfår.

Værktøjer til egne beregninger

De følgende artikler er »værktøjer« og ideer som kan bruges til egne beregninger ud fra egne forudsætninger. Det er ikke konklusioner om økonomien i lammeproduktion, da de ikke findes. Alle, der starter op eller har et fårehold, har deres særegenhed, der gør, at det er nødvendigt at regne på netop egne forhold, og hvad det så betyder for den samlede økonomi. Der er nogle guidelines til at få sat de rette beregningsmodeller op, og hjælp til hvordan tingene kan beregnes, ud fra den viden vi har på nuværende tidspunkt. Det er samtidigt forsøgt at afdække de mange aspekter, der er i lammeproduktion, og hvor kompliceret det er at regne en økonomi ud. Det er lidt ud fra en erkendelse af, at jo mere man arbejder med en ting, og jo større

kendskab man får om emnet, jo mere finder man ud af, man ikke ved og jo mere ydmyg bliver man overfor emnet, men jeg håber at artiklerne i dette tema-blad kan bidrage til at nuværende og kommende lammeproducenter får de sidste kroner med.

GARVNING

Af pelskind for private og foreninger.

Vi tilbyder garvning i såvel ”classic” kvalitet, som vaskbar kvalitet.

Mønster Garveri
v/ M. Juul Madsen
Ludvigsmindvej 22-24 – Haagerup
5600 Fåborg
Tlf. 62641006
www.garveri.dk
E-mail: moensters@garveri.dk
Træffes man - fredag 7.00 – 15.45

Sådan laver du billigt foder

Foderomkostningen er en væsentlig faktor i økonomien i produktion af lam, jo billigere foder jo større samlet dækningsbidrag. Forudsætningen er selvfølgelig, at foderet er af samme kvalitet. Når jeg kommer rundt hos lammeproducenter, er fodringen meget traditionel, og der er behov for lidt nytænkning.

Hold maskinudgifterne nede

Når man skal beregne, om et foder, man selv producerer, er dyrt eller billigt, er det omkostningsniveauet på marken, man skal have fat i. Forholdet imellem stykomkostninger og udbyttene er de vigtigste parametre. Det er selvfølgelig individuelt, hvad omkostningen er til maskiner for at tilså sin mark, men her er regnet med maskinstationsudgift. Pointen er, at hvis man kan undgå maskinomkostningen ved at have en længerevarende afgrøde, er det billigere, specielt nu efter indførelsen af enkeltbetalingsrettigheder på arealer hvor tilskuddet til arealet er det samme. Det er også vigtigt, at udbyttet er højt, da det giver flere foderenheder til at betale den samlede udgift, og derved sænkes prisen pr. foderenhed. En andet vigtigt parameter for at sænke prisen er at modtage så meget i tilskud som muligt pr. arealenhed, og her giver MiljøBetinget tilskud gode muligheder for de fleste lammeproducenter.

Foto: Bjarne Hansen

DB pr ha

Stykomkostninger, udbytte, MB-tilskud og maskin- og arbejdsomkostninger kan man sætte op i DB kalkuler og derved beregne dækningsbidraget pr. ha. Herunder er vist to eksempler for hhv. græs i omdrift med MB-tilskud (kalkule 2) og Helsæd byg/ært (kalkule 3).

Der er er tabellerne regnet med en ensileringsudgift pr ha på kr. 1134 uanset udbytte, da udsvinget i pris pr ha er meget lille ved ændret udbytte. Det højeste DB i tabellen er ved det mindre udbytte med MB støtte og de mindste omkostninger pr ha.

FAKTABOKS

Billigt foder forudsætter

- Højt udbytte
- Begrænsning af maskinudgifter
- Flerårige afgrøder
- Optimering af arealtilskud

Kalkule 2 Dækningsbidrag ved græs i omdrift afhængig af udbytte og MB tilskud

MB Kløvergræs

		Uden MB tilskud normalt udbytte		Med MB tilskud lavt udbytte		Uden MB tilskud Højt udbytte	
		Pris	Kroner	Pris	Kroner	Pris	Kroner
UDBYTTE	Markudbytte:	5000	FE	4000	FE	6500	FE
Foderenheder udnyttet		0,34	1700	0,34	1360	0,34	2210
Hektar-støtte	1 ha	2240	2240	2240	2240	2240	2240
MB tilskud	1 ha	0	0	750	750	0	0
I ALT			3940		4350		4450
STYKOMK.							
Udsæd	8 kg	37,00	296	37,00	296	37,00	296
Diverse			300		300		300
Handelsgødning			750		600		1100
I ALT			1346		1196		1696
DÆKNINGSBIDRAG pr ha			2594		3154		2754
DB efter maskin+arbejdsomkostninger			1460		2220		1502

Kalkule 3 Dækningsbidrag ved helsæd af byg/ært afhængig af udbytte og MB tilskud

Helsæd byg/ært

		Uden MB tilskud		Med MB tilskud		Uden MB tilskud	
		normalt udbytte		lavt udbytte		højt udbytte	
		Pris	Kroner	Pris	Kroner	Pris	Kroner
UDBYTTE	Markudbytte:	4000	FE	3500	FE	4800	FE
Afgrøde udnyttet		0,40	1600	0,40	1400	0,40	1920
Hektar-støtte	1 ha	2240	2240	2240	2240	2240	2240
MB tilskud	1 ha	0	0	750	750	0	0
I ALT			3840		4390		4160
STYKOMK.							
Udsæd	140 kg	3,00	420	3,00	420	3,00	420
Handelsgødning			500		500		800
Diverse			200		200		200
I ALT			1120		1120		1420
DÆKNINGSBIDRAG pr ha			2720		3270		2740
DB efter maskin+arbejdsomkostninger			185		735		205

Foto: Jaco Van der Mollen

Kritisk vurdering af afgrøde valg

Flere steder kan det betale sig at se kritisk på afgrødevalget. Er der afgrøder, der kræver mindre omkostninger til handelsgødning og sprøjtemidler, og som kan give samme udbytte alligevel? Her kommer afgrøder som havre ind på visse jordtyper og majs ind på de mere intensive jordtyper.

Man kan på kalkule 4 se, hvordan dækningsbidraget pr moderfår ændrer sig i

forhold til prisen på en afgræsningsfoderenhed. Indhold og priser i kalkulen kan altid diskuteres, men det er vigtigt at forstå princippet, og så kan man sætte egne tal ind for at få virkningen under egne forhold.

Kalkule 4 Pris på en afgræsningsfoderenhed og dens virkning på dækningsbidraget

DB ved forskellige priser på en afgræsningsfoderenhed

1 Får m. lam			Mellem pris på græs FE			Høj pris på græs FE			Lav pris på græs FE		
			Pris	Kroner		Pris	Kroner		Pris	Kroner	
UDBYTTE	Kg	Stk	Mængde			Mængde			Mængde		
Udsætterfår	50	0,2	0,2	4,00	40	0,2	4,00	40	0,2	4,00	40
Lam	23	1,5	1,5	28,00	966	1,5	28,00	966	1,5	28,00	966
Uld	5	1,0	5,0	4	20	5,0	4	20	5,0	4	20
Fårepræmier		1,0	1,0	75	75	1,0	75	75	1,0	75	75
Gødningsværdi ab lager	FE	304	304	0,20	61	304	0,20	61	304	0,20	61
I ALT					1162			1162			1162
STYKOMK.	FE	Kg	FE	Øre/FE		FE	Øre/FE		FE	Øre/FE	
Græsensilage	192		192	1,20	230	192	1,20	230	192	1,20	230
Korn/kraftfoder	145	145	112	1,25	140	112	1,25	140	112	1,25	140
Mineralblanding					25			25			25
Afgræsning	427		465	0,34	158	465	0,54	251	465	0,14	65
Klipning		1	1	25,00	25	1	25,00	25	1	25,00	25
Byghalm, strøelse, kg		0	0	20,00	20	0	20,00	20	0	20,00	20
Dyrlæge, diverse					100			100			100
I ALT	572		770		699	770		792	770		605
D.B. pr moderfår					463			370			556

Den økonomisk optimale foderplan

Man kan generelt ikke sige, at den eller den foderplan er den mest økonomiske i alle tilfælde. Man må tage udgangspunkt i sin egen bedrift, og se på hvilke muligheder der er. Har man redskaber, maskiner og tid til at håndtere grovfoder eller lave hø o.s.v.

Ser man det ud fra fårenes synspunkt, foretrækker de grovfoder af god kvalitet, uanset hvad type grovfoder det er. Græs/kløvergræs-ensilagen eller hø har normalt et højt indhold af protein, og er dermed fuldfoder for dyrene. Der skal i de fleste tilfælde suppleres med korn og sojaskrå eller rapskage lige før læmning og efter læmning, hvis det er nødvendigt. Mange får læmmer i april, og dermed kan dyrene fortsætte på græsmarken, og dermed er der normalt ikke nødvendigt at supplere væsentligt med tilskudsfoder efter læmning.

Normalt er det overskuddet fra græsmarken, der som konserveret ensilage eller hø bruges til at fodre dyrene om vinteren. Jeg deler normalt årets høst af grovfoder jævnt ud, så det forslår hele vinterfodringsperioden og uheldige foderskift undgås. Er dyrene ikke fyldt op, må der suppleres med halm. Den mest økonomiske foderplan er den plan, der giver dyrene det, de har behov for, og som hverken over- eller underforsyner dyrene med foder. Det er vigtigt at følge foderplanen, som sikrer dyrene det rette huld og mineralforsyning, når de skal læmme. Dette betyder, at der kom-

mer flere lette læmninger og flere vitale lam til verden med mindre omkostninger. I tabel 2 ses foderbehov i forskellige situationer.

Eksempler på foderplaner

Her er eksempler på foderplaner gennem vinteren til får på 75 kg (figur 1). For at vide hvad ensilagen indeholder af energi og protein, skal der laves en grovfoderanalyse. Derved kan det nøjagtigt beregnes, hvor mange kg dyrene skal have af de enkelte fodermidler. Hvis man er i tvivl om mineralforsyningen til dyrene, kan der også suppleres med en mineralanalyse af foderet. Dette sikrer ved udarbejdelsen af foderplanen, at der kun

FAKTABOKS

Fårene foretrækker

- Grovfoder af god kvalitet
- Få foderskift

tilføres det nødvendige mineral, og da mineralblandinger er dyre, kan det være en stor besparelse i foderbudgettet. Der tages i de viste eksempler udgangspunkt i en kløvergræsensilage på 35 % tørstof, 140 g protein/FE (foderenhed) og 1,3 kg tørstof/FE, med denne ensilage skal der 3,7 kg til en FE.

Tabel 2 Fodernormer til får

Udvokset vægt kg.	60	75	90	Ford. Protein g/FE
	FE pr. dag	FE pr. dag	FE pr. dag	
Flushing og indtil 21 dage efter ilægning	0,95	1,05	1,15	100
22 dage efter ilægning, lav drægtige	0,80	0,90	1,00	90
50 dage efter ilægning, midt drægtige	0,70	0,80	0,90	90
100 dage efter ilægning, høj drægtige				
– 1 lam	1,00	1,10	1,20	110
– 2 lam	1,20	1,30	1,40	115
– 3 lam	1,35	1,45	1,55	120
Diegivning				
– 1 lam	1,50	1,60	1,70	130
– 2 lam	1,90	2,00	2,10	140
– 3 lam	2,30	2,40	2,50	150

A

Blanding						
Kodeparti:	998-05					0,25 Kr/kg
Navn:	Får lavdrægtige 75 kg					0,92 Kr/FE
Grundlag:	Intet grundlag					0,27 FE/kg
Blandingssammensætning						
Kode/parti	Navn	FE	% af FE	Kg	% af kg	% af TS
522-01	Kløvergræsensil	0,90	100,00	3,31	99,81	99,47
771-11	Fåremineral	0,00	0,00	0,01	0,19	0,53
IALT		0,90	100,00	3,31	100,00	100,00

B

Blanding						
Kodeparti:	998-06					0,25 Kr/kg
Navn:	Får midtdrægtige 75 kg					0,93 Kr/FE
Grundlag:	Intet grundlag					0,27 FE/kg
Blandingssammensætning						
Kode/parti	Navn	FE	% af FE	Kg	% af kg	% af TS
522-01	Kløvergræsensil	0,80	100,00	2,94	99,73	99,22
771-11	Fåremineral	0,00	0,00	0,01	0,27	0,78
IALT		0,80	100,00	2,95	100,00	100,00

C

Blanding						
Kodeparti:	998-07					0,26 Kr/kg
Navn:	Får højdrægtige 75 kg					0,95 Kr/FE
Grundlag:	Intet grundlag					0,27 FE/kg
Blandingssammensætning						
Kode/parti	Navn	FE	% af FE	Kg	% af kg	% af TS
522-01	Kløvergræsensil	1,30	100,00	4,78	99,58	98,82
771-11	Fåremineral	0,00	0,00	0,02	0,42	1,18
IALT		1,30	100,00	4,80	100,00	100,00

D

Blanding						
Kodeparti:	998-08					0,27 Kr/kg
Navn:	Får diegivende 2 lam 75 kg					0,96 Kr/FE
Grundlag:	Intet grundlag					0,28 FE/kg
Blandingssammensætning						
Kode/parti	Navn	FE	% af FE	Kg	% af kg	% af TS
522-01	Kløvergræsensil	1,90	95,01	6,99	98,55	96,34
771-11	Fåremineral	0,00	0,00	0,02	0,28	0,77
155-00	Sojaskrå	0,10	4,99	0,08	1,18	2,88
IALT		2,00	100,00	7,09	100,00	100,00

Figur 1 Eksempler på foderplaner til får i lav drægtighed (A), midt drægtighed (B), høj drægtighed (C) og diegivende med 2 lam (D).

Økonomien i afgræsning på ekstensive græsarealer

For at få økonomi i produktionen af får på ekstensive græsarealer er det en forudsætning, at der er lagt en strategi for afgræsningen, hvor supplerende arealer er inddraget. Dette er nødvendigt, da græsproduktionen på de ekstensive arealer er meget svingende i kvalitet og mængde, og det er derfor nødvendigt med eksterne arealer, der kan inddrages hurtigt for at holde dyrenes tilvækst og produktion på et fornuftigt niveau. Der kan også være tale om behov for staldkapacitet og tilstrækkeligt med konserveret foder, hvis produktionen ikke kan oppebæres på de ekstensive arealer. Dette kræver, at der er planlagt en græsningsstrategi i god tid og med et tilstrækkeligt ekstra areal for hvert ekstensivt areal, der inddrages. Det er naturligvis en økonomisk belastning at holde et sådant beredskab kørende, men det er nødvendigt for at undgå store tab i produktionen på grund af fodermangel.

Gå efter en lang afgræsningsperiode

For at få en lang græsningsperiode er det nødvendigt med en bred vifte af ekstensive græsningsmuligheder, spændende fra tørre områder til lave våde enge og gerne kombineret med entreprenørafgræsning af f.eks. frøgræsmarker eller sene afgrøder fra mælkeproducenternes slætgræsmarker. Dette kan forlænge græsnings-sæsonen væsentligt og give muligheder for de nødvendige foldskifter i forhold til parasitter og give græsset mulighed for genvækst. Jo længere og bedre græsnings-sæson jo mere kød bliver produceret på billigt græs til gavn for et højere dækningsbidrag. For at få billige foderenheder på ekstensivt græs kræves det, at tilskudsmulighederne er optimeret, så udgifter til hegn og transport af dyrene, samt ikke mindst udgifterne til daglig opsyn med dyrene, kan betales. Disse udgifter er oftest mindre afhængige af flokstørrelsen på dyrene, da prisen er den samme for f.eks. opsyn, om der er mange eller få dyr. Dette betyder samtidigt, at jo flere dyr på græsarealet jo mindre udgift pr. dyr til de ofte samme faste udgifter. Konklusionen på dette er, at for at få en rimelig økonomi i at afgræse ekstensive arealer kræver det store sammenhængende arealer, hvor store flokke af dyr kan gå i så lang tid som muligt.

Kritisk vurdering af arealernes produktion

Begrebet »ekstensive arealer« er et udtryk, der bruges om en bred vifte af arealer, og der skal kigges kritisk på mulighederne for produktion på arealerne for at vurdere deres afkastningsevne i forhold til den dyregruppe og afgræsningsperiode, der satses på. Det skal vurderes, om arealet er så omkostningstungt, at de græssende dyr skal have penge for at afgræse arealet, hvilket er nødvendigt i de fleste tilfælde, eller der kan blive tale om en betaling for en græsningsret. Dette kræver, at arealet har en rimelig græsproduktion, at det er et stort sammenhængende areal, der ligger tæt på landmandens ejendom, og at det er hegn på forhånd med et hegn, der kan holde dyrene inde.

Lammeproduktion uden store investeringer

Hvis ovennævnte forhold er i orden, er der gode muligheder for at få et fornuftigt dækningsbidrag på produktion af lam. Dette kan gøres, uden at ejeren af dyrene selv skal investere i jord eller i dyre bygninger til at huse dyrene i de nødvendige staldperioder til slutfodring eller læmning. Dette kan oftest klares via lejemål af tomme bygninger eller udnyttelse af driftsbygninger, der ikke

længere kan klare kravene til intensivt dyrehold. Dette betyder, at der kan etableres en produktion for et mindre beløb end andre produktionsgrene i landbruget, som er meget omkostningstunge for at etablere en arbejdsplads. Samtidigt kan en lammeproduktion tilpasses en arbejdsplads udenfor landbruget i perioder, hvor der er mindre arbejde i primærproduktionen, og dette forhold passer godt til mange, som gerne vil beholde en tilknytning til andet erhverv både af sociale og økonomiske grunde.

FAKTABOKS

Økonomi i afgræsning på ekstensive græsarealer kræver

- Store sammenhængende arealer
- Store flokke af dyr
- Optimering af tilskudsmuligheder

Foto: Margrethe Therkildsen

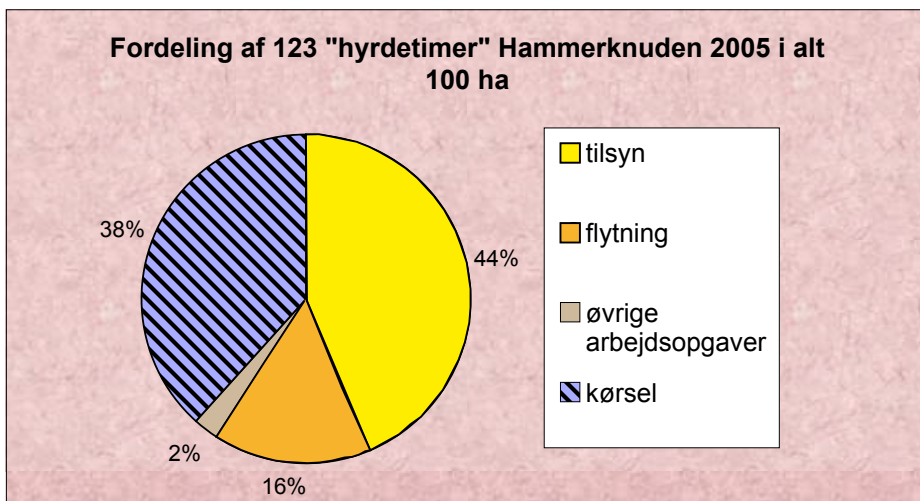
Vurdering af naturarealer

- uddrag fra bog "Hyrdetimer- håndbog om fårehold og naturpleje"

Bevaring af naturarealer er en udfordring. En mulighed er at lade afgræsning med får bidrage til denne bevarelse, men det kan være svært på forhånd at vurdere, om en fårehyrde kan få fordel af at udbyde sine får til afgræsning og samtidig leve op til de forventninger, der stilles til bevaring af arealet. I tabel 3 er styrker, svagheder, muligheder og trusler ved afgræsning med får på naturarealer oplistet.

Omkostninger i naturpleje

Det koster penge at køre fårene ud til naturområderne, og det koster tid og transport at tilse dyrene. Timelønnen er ofte 200 kr. når ferie, sygedagpenge og pension skal medregnes. Derfor gør man klogt i at regne på, hvor mange timer

Figur 2 Forbrug af hyrdetimer på Hammerknuden

Tabel 3 Styrker, svagheder, muligheder og trusler ved afgræsning med får på naturarealer

<p>Styrker</p> <ul style="list-style-type: none"> Velegnet produktionssystem Ekspertise i hegning og hyrdning Godt ry Eksklusive uld- og kødprodukter Dygtige medarbejdere og gode hunde Glad for jobbet Forstand på natur- og dyrevenlig pleje Forstand på at beregne økonomi i afgræsning Mulighed for at trække på naboer og kolleger ved sygdom. 	<p>Svagheder</p> <ul style="list-style-type: none"> Afhængighed af hunde og medarbejdere Mangler viden om sygdomme Mangler læmmehjælper Det gode ry skal holdes ved lige
<p>Muligheder i arealet</p> <ul style="list-style-type: none"> Gode støtteordninger Merbetaling for kødet God omtale af fårehold og -kød Godt græs Vand på arealet Skygge Læ Publikum kan hjælpe med overvågning Gode tilkørselsveje Godt grej til håndtering 	<p>Trusler på arealet</p> <ul style="list-style-type: none"> Krydsoverensstemmelseskontrol Ormebelastning Øget sygdomsbehandling f. eks. skovflåter Kunder mener at færdigfodning inde er utroværdig Følsomt kødmarked Svært at hegne Sumpet usundt i våde perioder Publikum ringer evig og altid Folk har løse hunde Irrationelle arbejdsgange Fårene bliver stjålet Flere ukendte planter Forgiftningstilfælde Brok over overgræsning Uenighed om formål med afgræsning Usikker foderproduktion

Foto: Annette Holmenlund

man skal bruge til transport og tilsyn, inden man tilbyder at pleje et areal.

Figur 2 viser tidsforbruget på Hammerknuden i græsningsæsonen 2005, og er et eksempel på, hvad "Hyrdetimerne" bruges til på et naturareal. Se i øvrigt hele rapporten om opgørelse af timeforbrug på <http://www.hyrdetimer.dk>

Omkostninger til tilsyn

Får på græs skal i følge Dyreværnsloven tilses jævnligt, dvs. ca. 3 tilsyn pr. uge. Får, der går på stald, skal tilses dagligt. Det tager cirka 20 minutter at gennemse fåreflokken, hvis man har en god hund til hjælp. Tilsyn koster altså mindst 1 time a 200 kr. pr. uge. Ligger arealet langt hjemmefra, er det vigtigt at publikum, der færdes på naturarealet, kan tilkalde hyrden, hvis der opstår uheld. Allervigtigst er det, at lokale personer har sin daglige gang hos dyrene. Hyrden skal altid være klar til at afhjælpe situationer som halvheder, sygdomsudbrud, angreb af hunde, får der stikker af og så videre.

Omkostning ved afstande

Et græsningsareal ligger 10 km fra gården og tilses 3 gange ugentligt:
 Timeløn kørsel pr uge
 1 time á 200 kr. 200 kr.
 Kørsel i bil 60 km a 3,10 kr. 186 kr.
I alt pr uge for kørsel og tilsyn. 386 kr.

Dette gælder næsten uanset flokstørrelse. Derfor har store sammenhængende

arealer med muligheder for større flokke af får en bedre økonomi.

Omkostninger ved flytning

Bruges (dobbeltdækker) trailer og bil er prisen 5 kr. pr. km for 45 får, dvs. ca. 11 øre pr. får pr. kilometer. Skal man flytte 90 får 10 km, koster det 150 kr (3*10 km med traileren). Ligger begge arealerne i en radius af 10 km fra hjemmet, koster ud- og hjemkørsel med bil og trailer yderligere 20km* 5kr = 100 kr. En flytning af 90 får 10 km koster altså ca. 250 kr. foruden timelønnen til hyrden og hundene.

Tager en flytning af 90 får på egen trailer i alt 2 timer koster flytningen i alt:
 Kørsel 50 km a 5 kr. 250 kr.
 Hyrdetimer 2 stk. a 200 kr. 400 kr.
I alt 650 kr.

En flytning på 10 km koster ca. 700 kr. pr 100 får

Omkostninger ved vanding

Transport af vand i 400 liters tank

Pris hvis der ikke er vand på arealet ved 3 vandinger pr. uge:
 Kørsel 3 * 20 km á 2 kr. pr km kr. 120 kr.
 Fyldning 3 * 1/3 time á 200 kr. pr time 200 kr.
Pris på vanding (ekskl. vandforbrug) pr. uge 320 kr.

koster ca. 5 kr. pr. km inkl. slid på bil. Normalt vil man vande samtidig med

FAKTABOKS

Pleje af naturarealer betyder udgifter/ tidsforbrug til

- Kørsel
- Tilsyn
- Flytning af dyr
- Vanding
- Hegn

Foto: Annette Holmenlund

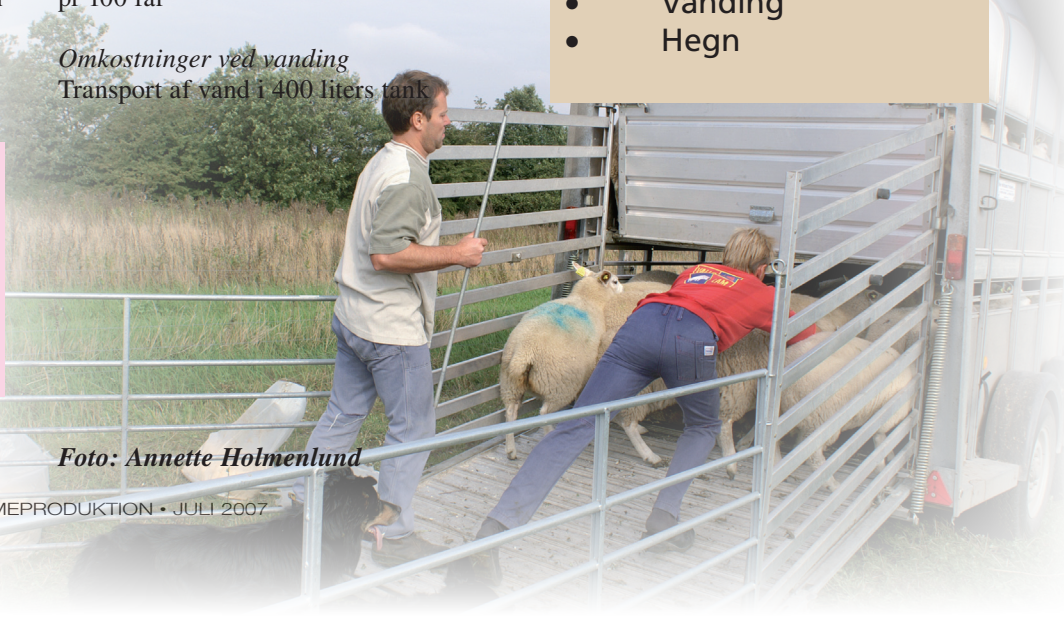

Foto: Annette Holmenlund

Podahegn har givet et eksempel på hegning af 7 tdr. land eller 4 ha, f. eks. 200 x 200 meter:

800 meter 4-trådet hegn á 6,50 kr.	5.200 kr.
5 hjørnepæle á 200 kr.	1.000 kr.
4 håndtag	500 kr.
Stød giver	5.000 kr.
Arbejds løn ca.	7.000 kr.
Alt i alt 800 meter, led og 5 hjørnepæle	18.700 kr.

tilsyn, men vanding øger forbruget til transport med 2 kr. pr. km 3 gange pr. uge. Ved 10 km afstand bliver det 60 km, hvor prisen er øget med 2 kr. dvs. 120 kr. pr. uge. Dertil kommer tid (1/3 time) til at fylde tanken op, tømme

vandingstrugene for gammelt vand og tømme og rense dem for alger. Der er altså store økonomiske fordele i at afgræsningen foregår på arealer med adgang til rent drikkevand.

Udgifter til hegn

Fårehyrden bør som regel kræve, at lodsejeren betaler og vedligeholder hegn. Hyrden har tilsynet med hegnet og reparerer småskader. Selv om et stationært elhegn med fire tråde er dyrt, er det en god forsikring for, at dyrene bliver inde. Det kan være interessant for flere lodsejere, at slå sig sammen om at få afgræsset. Prisen på hegn afhænger meget af forholdene, hvor hegnet skal opsættes. Det er for eksempel vanskeligt at banke pælene ned på sumpede engarealer. Derfor bør ejere af englodder

omkring en sø eller på strandene langs havet slå sig sammen om at lave store arealer, der kan blive afgræsset. Får går helst ikke i vandet, og man kan nøjes med at hegne de tørre områder.

Pris og aftaler ved en græsningsaftale

Udgifterne ved græsning kan være svære at få et overblik over, når man skal give tilbud på græsning af et areal. Prisen på afgræsning kan fastsættes ud fra oversigten over græsningsklasser (tabel 4). Skal man indgå græsningsaftaler, kan man finde den klasse, som ligner det pågældende areal bedst. Klassificeringen går fra 0 – 5, hvor nul er de magreste arealer, hvor der er store omkostninger ved afgræsning og 5 er de bedste arealer, som kan græsses gratis. Priserne er nettopriser, og ansøgning af hektarstøtte eller tilskud for Miljøvenlig Jordbrugsdrift (MVJ) i særlig følsomme landområder (SFL) indgår ikke. Laver man en lejekontrakt, hvor enkeltbetalingsrettigheder og de andre støtteordninger skal søges af lejer, bør man kontakte sin landboforening. Der er forslag til lejekontrakt/græsningsaftale i bogen: ”Kødkvæg som Naturplejere”, som kan fås gratis på Dansk Kvæg, Landscentret. Priserne er aktuelle i 2007, men kan hurtigt ændre sig.

Tabel 4 Græsningsklasser til brug ved indgåelse af græsningsaftaler

Græsningsklasse	Beskrivelse	Betaling til hyrde
0	Små lyngheder og klippearealer uden vand. Hegnet af lodsejer.	3500 pr hektar
1	Store heder eller klippearealer langt hjemmefra og uden vand. Hegnet af lodsejer.	2500 pr hektar
2	Våde enge. Kan være attraktive, hvis der er sammenhæng med tørre arealer og lokalt tilsyn med dyrene.(max 10 km fra gården). Hegnet af lodsejer.	1000 kr. pr hektar
3	Agerjord eller frøgræsarealer, store og sammenhængende arealer (max 10 km fra gården). Her skal fåreavler normalt vande og opsætte mobilt hegn.	Pris ca. 300 kr. pr hektar
4	Produktive store sammenhængende arealer max 5-10 km fra gården. Vand og mulighed for ly og læ.	Græsses uden betaling, hvis lodsejer har opsat hegn
5	Attraktive store sammenhængende arealer tæt på gården. Vanding og mulighed for ly og læ.	Ingen betaling. Kan evt. betale sig at hegne ved længerevarende aftale.

Økonomien i forskellige typer alternativ afgræsning

Muligheder i entreprenørafgræsning i juletræskulturer, naturarealer, frøgræsmarker og MVJ-arealer

Udviklingen i landbruget går imod udpegning af store arealer, der pga. af miljømæssige og landskabsmæssige forhold skal afgræsses. Dette sker ofte under forskellige tilskudsordninger MVJ (miljøvenlige jordbrugsforanstaltninger) eller MB ordning (miljøbetinget tilskud), der giver gode muligheder for at opnå en fornuftig økonomi i denne afgræsningsform.

Hvis alle afgræsningsformer er inde, kan man have en afgræsning, der starter i juletræskulturer i maj, herefter på naturarealer eller MVJ arealer. Efter slæt på MVJ arealer sidst i juni kan arealet udvides i juli. Senere omkring september kan der afgræsses på grøngødningsarealer og efterafgrøder, og i oktober kan dyrene sættes på frøgræs-

Opkøb af slagtelam og får

Lam:

slagtet vægt
levende vægt Skærbæk

Får:

Får levende vægt Skærbæk

Øko-lam:

slagtet vægt
levende vægt Skærbæk

Bedste pris opnås i vægtintervallet fra 38 - 45 kg levende vægt. Større lam og mindre lam afregnes efter værdi.

Betalingsbetingelser:

Vi sender pengene løbende uge + 5 dage.

BRIX Landhandel

v/ Bjarne Brix Jensen
Kådnervej 5, Klipleve,
6200 Aabenraa

Tlf. 7468 7473

Mobil 2282 0729

www.brixlandhandel.dk

FAKTABOKS

Etablering af et fårehold på 200-500 får kræver investering på 1200-1500 kr. pr. moderfår.

arealer, hvor de kan gå indtil indbinding. I samme strategi kan der indgå foldskifter, der sikrer mod orm og opdeling af dyrene alt efter græsningsbehov som flushing eller fedning af lam eller goldfår, som ikke har det store behov

Afgræsningsformidlingscentral

Med hensyn til muligheder i afgræsning af juletræskulturer er det ofte sådan, at det er mindre juletræsproducenter, der efterspørger metoden uden selv at have interesse i et mindre dyrehold. For at afhjælpe dette er der etableret en formidlingscentral, hvor en række fåreproducenter tilbyder afgræsning af disse arealer. Samme model er undervejs til afgræsning af diverse MVJ og naturarealer, da problemet ligger i at skabe forbindelse imellem lodsejer og dyreholder. Der er på denne baggrund tiltag i gang om dannelse af lokale græsningssselskaber, der kan koordinere og udbygge formidlingsaktiviteten omkring entreprenørafgræsning.

Økonomiske forhold med får på frøgræs

En god måde at optimere en bedrift med frøgræs er at få en flok får til at afgræsse frøgræsset. Dels sparer man udgifter til maskinel afpudsning og desuden viser enkelte resultater at udbyttet øges. Det kan foregå enten ved, at der etableres en fårebesætning på ejendommen, eller man lejer en fårebesætning til at udføre afgræsningen.

Selve det at udføre afgræsningen kræver en del management fra fåreholderens side. Der skal være styr på hegning, afgræsningstryk, afgræsningsstrategi, læmningsstrategi, transportlogistik, færdigfodring af lam, afsætningsstrategi, alternative arealer til frøgræsmarkerne og avlsstrategi.

Til afgræsning af frøgræsmarker skal der hegnes store arealer på kort tid og så hurtigt som muligt, til gengæld skal heget ikke stå længere på marken, end

Foto: Margrethe Therkildsen

Foto: Margrethe Therkildsen

fårene bruger til at afgræsse arealet. Under disse forhold er der brug for flytbare hegn, som ved hjælp af en trailer og lidt erfaring kan opsættes meget hurtigt og uden for meget manuelt arbejde. Da disse arealer sjældent har adgang til vand, skal der også etableres en flytbar vandvogn, der kan opfylde kravene til at give dyrene adgang til rent drikkevand, samtidig med at den er hurtig og nem at flytte rundt med. Baggrunden for, at det skal gå hurtigt og nemt, er, at fårene ikke er i stand til at betale det store arbejdsbehov pr enkelt dyr.

Der er snævre marginer for dækningsbidraget, og arbejdslønnen er en stor post for fåreholderen. Derfor skal der mange får og gode arbejdsrutiner til for at få et levebrød ud af et fårehold baseret på entreprenørafgræsning af frøgræsmarker. Dette passer fint ind med det forhold, at frøgræsafgræsning med godt resultat kræver, at der kan komme mange dyr ind på et areal, så der sker en hurtig afgræsning og så videre til næste areal. Normalt vil det kræve ca. 800 - 1000 får, at etablere en fuldtidsstilling, men et mindre antal får kan fint kombineres med, at man driver planteavl med

diverse afgrøder, da arbejdsbelastningerne kan "times" så de ligger fornuftigt i forhold til hinanden. Dette kræver en prioritering af afgrødevalg og læmningsæsonen i forhold til hinanden. For at udnytte frøgræsset bedst muligt er det vigtigt at få klarlagt, hvilke typer frøgræs der er tale om, og hvornår de skal og bør afgræsses. Den viden skal bruges til at få lagt en læmningsstrategi året forud, så vædderen bliver sat til på det rigtige tidspunkt. Det betyder at lammene kommer til verden på et tidspunkt, hvor man kan få den optimale tilvækst hos lammene på græsfoeder og derved spare på det dyrere korn og kraftfoeder. Afgræsningsforholdene vil også være afgørende for valg af race eller krydsningskombinationer, der egner sig til den type afgræsning.

I forhold til årets gang skal man have en klar plan over, hvor dyrene skal græsse og i hvilke perioder, i så god tid, at der kan laves aftaler om supplerende afgræsningsarealer, når får og lam ikke kan gå på frøgræsset. Der kan være tale om MVJ afgræsning i et par måneder om sommeren og diverse efterafgrøder samtidig med frøgræsafgræsningen. Der kan også være tale om mere naturplejeintensiv afgræsning som f.eks. bekæmpelse af bjørneklo om foråret eller afgræsning i juletræskulturer på forskellige tidspunkter af året. Når alle disse brikker er på plads, kan puslespillet lægges, og hvis der mangler nogle brikker,

Kalkule 5 Dækningsbidragskalkule for får ved forskellige typer afgræsning

Alternativ afgræsning

1 Får m. lam			Alternativ Afgræsning			Normal Afgræsning			Entreprenør afgræsning		
			Pris	Kroner		Pris	Kroner		Pris	Kroner	
UDBYTTE	Kg	Stk	Mængde			Mængde			Mængde		
Udsætterfår	60	0,200	0,2	4,00	48	0,2	4,00	48	0,2	4,00	48
Lam	24	1,500	1,5	28,00	1008	1,5	28,00	1008	1,5	28,00	1008
Uld	5		5,0	4	20	5,0	4	20	5,0	4	20
Fårepræmier		1,000	1,0	75	75	1,0	75	75	1,0	75	75
I ALT					1151			1151			1151
STYKOMK.	FE	Kg	FE	Øre/FE		FE	Øre/FE		FE	Øre/FE	
Rest foder til får/lam			601	0,80	481	770	0,80	616	596	0,80	477
Naturafgræsning			84	0,00	0	0	0,00	0	0	0,00	0
Efterafgrødeafgræsning			0	0,60	0	0	0,60	0	29	0,60	17
Juletræafgræsning			0	-2,20	0	0	-2,20	0	64	-2,81	-180
Frøgræsafgræsning			85	-0,11	-9	0	-0,11	0	81	-0,11	-9
Mineralblanding					25			25			25
Klipning		1		25,00	25		25,00	25		25,00	25
Byghalm, strøelse, kg				20,00	20		20,00	20		20,00	20
Dyrlæge, diverse					100			100			100
I ALT			770		641	770		786	770		475
D.B. pr moderfår					510			365			676

Kalkule 6 Dækningsbidragskalkule for får ved forskellige læmningstidspunkter

Tidlig/sen læmning

1 Får m. lam			Tidlig læmning			Sen læmning			Kg pris for at få samme DB som ved sen læmning		
			Afgræsning			Afgræsning			DB som ved sen læmning		
			Pris	Kroner		Pris	Kroner		Pris	Kroner	
UDBYTTE	Kg	Stk	Mængde			Mængde			Mængde		
Udsætterfår	60	0,2	0,2	4,00	48	0,2	4,00	48	0,2	4,00	48
Lam	24	1,5	1,5	28,00	1008	1,5	28,00	1008	1,5	30,57	1101
Uld	5		5,0	4	20	5,0	4	20	5,0	4	20
Fårepræmier		1	1,0	75	75	1,0	75	75	1,0	75	75
I ALT					1151			1151			1244
STYKOMK.	FE	Kg	FE	Øre/FE		FE	Øre/FE		FE	Øre/FE	
Rest foder til får/lam	0	0	501	0,80	401	451	0,80	361	501	0,80	401
Frøgræsafgræsning	0	0	85	-0,11	-9	85	-0,11	-9	85	-0,11	-9
Mineralblanding					25			25			25
Ekstra foderbehov ved tidlig/sen læmning			100	1,20	120	150	0,45	68	100	1,20	120
Klipning	0	1		25,00	25		25,00	25		25,00	25
Byghalm, strøelse, kg				20,00	20		20,00	20		20,00	20
Dyrlæge, diverse					100			100			100
I ALT			686		681	686		589	686		681
D.B. pr moderfår					470			562			562

ved man, hvor der skal sættes ind for at få de sidste forhold på plads.

Det perfekte produktionsfår

Der er et projekt i gang, der hedder "Det perfekte produktionsfår", hvor der afprøves forskellige krydsninger af racer under forskellige miljøforhold, for at give et fingerpeg om hvilke krydsningskombinationer der egner sig som fremtidens produktionsfår. Det typiske får, man vil vælge til frøgræsafgræsning, skal være en krydsning imellem en selvhjulpen moderfårstype med gode ben som f.eks. Gotlændere og en kødracetype som f.eks. Texel. Disse moderdyr ilæmmes så med en kødracevædder som f.eks. Suffolk og alt afkommet slagtes. På den måde designes de nye krydsningsdyr ud fra de forskellige racers kvaliteter i forhold til moderegenskaber, lette læmninger, mange lam, græsningsenskaber og gode slagteresultater.

Eksempel på strategi med frøgræsafgræsning

Et eksempel på en strategi over året kan være en læmning ca. 20/4. Det vil sige at moderdyrene kan komme på tidlig forårsafgræsning af god kvalitet med meget protein. Det kan f.eks. være et areal med hvidkløver til frø, og dette er en god græsning, mens fårene maler meget til lammene. Moderfår med kun 1 lam, som ikke kræver så god en græsning, kan lave naturpleje på arealer med bjørneklo. I juni og juli kan fårene komme på MVJ arealer med lammene, da græsningen på de arealer topper

på det tidspunkt. De kan også sendes på grøngødningsmarker og afgrøder i forbindelse med sortbrak til kvikbekæmpelse. Lammene fravænes 1/8 og sendes på frøgræsmarker, der er høstet tidligt og senere på hvidkløvermarken, hvor de vil trives godt, og en hel del kan laves færdige på marken til slagting i det tidlige efterår. Man skal sikre sig, at lammene kan komme på stald, når regnvejrperioden sætter ind om efteråret for at sikre en ordentlig tilvækst og slagte-kvalitet af de sidste lam.

Fårene kan efter fravæningen sagtens klare sig på MVJ græsset i goldperioden i det tidlige efterår og flyttes til frøgræsset eller efterafgrøder for at blive flushet, før vædderen sættes til. De kan

gå på frøgræsset hele efteråret og sidst på året flyttes til de frøgræsmarker, der skal ompløjes om foråret. Da de alligevel skal pløjes om, gør det ikke noget at frøgræsset dødbides, og at marken bliver lidt slidt. Hvis de får tilbudt læ og tørt leje på marken, kan de gå ude til langt hen på vinteren. En sådan afgræsningsstrategi passer også fint ind i en bestræbelse på at undgå problemer med løbetarmorm, leverikter og coccidiose, fordi der hele tiden er såkaldt "rene" marker til rådighed for dyrene.

Der mangler dog på nuværende tidspunkt viden om de enkelte frøgræsers egnethed til foder til får, og hvilke resultater man kan forvente at opnå, samt hvordan de enkelte arter skal

Foto: Margrethe Therkildsen

Foto: Bjarne Hansen

afgræsses bedst muligt. Der er en del landmænd, der ved en masse i praksis, og hvordan de udøver deres afgræsning, men der mangler en samlet beskrivelse og undersøgelse af emnet, som derved ville kunne læres af andre.

Som man kan forstå af ovenstående, vil der være behov for at flytte en del rundt med dyrene til de forskellige arealer, som kan ligge langt omkring. Derfor er der behov for en ordentlig transportvogn, der kan flytte en masse dyr på kort tid og helst en hund, der kan være behjælpelig med samling og transport af dyrene. Dette gælder også hvis enkelt dyr bliver syge og skal behandles på et centralt sted. Da transportomkostningen er meget væsentlig i forhold til dækningsbidraget, skal der være en god planlægningslogistik, så man ikke kører flere kilometre end højst nødvendigt.

Lammeproduktion i Danmark

Der er mange perspektiver i at øge lammeproduktionen i Danmark, da fårene kan udnytte eksisterende ressourcer på ejendommen. Så i stedet for at forsøge

at købe naboens jord for at udvide sin eksisterende planteproduktion kan man vælge at se indad og optimere på de planteprodukter, der alligevel er til stede, og som ikke udnyttes under normale forhold. Fårene stiller ikke de store krav til staldforhold, og investeringen i fåreholdet er meget overkommelig i sammenligning med andre investeringer i landbrugsproduktion. Der skal simpelthen ikke investeres så meget for at skabe en indtjening i et fårehold, og de fleste investeringer kan realiseres igen, hvis det viser sig ikke at fungere for igangsætteren. Der kan skabes et fornuftigt fårehold for en investering på ca. kr. 1200 – 1500 pr moderfår i en besætning på 200-500 får. Dette under forudsætning af, at der er nuværende bygninger, der kan bruges i den forholdsvis korte periode, de er på stald under læmnin-gen.

Udgiften til foder er klart en stor post i en lammeproduktion, men hvis foderet i form af frøgræs er meget billigt efter hegning og flytning og management er på plads, så der kan leveres gode dyr til

slagtning, så er muligheden for et fornuftigt dækningsbidrag til stede.

Så det er bare med at se mulighederne og få begyndt på samarbejdet og aftalerne imellem fåreholdere og planteavlere til fælles gavn for alle herunder også forbrugerne, som kan glæde sig til lækkert dansk lammekød i mange varianter.

”Normal” kontra alternativ afgræsning

I kalkule 5 kan man få et indblik i den økonomi, der er i de forskellige typer af afgræsning. Kalkulen er opstillet, så forskellen fremkommer ved den forskellige pris, der er på de forskellige afgræsningstyper, og må ikke sammenlignes med produktionskalkulerne. Det er en teoretisk kalkule, der skal vise den økonomiske forskel på alternativ afgræsning, der dækker over en gratis naturafgræsning og en indtægt for frøgræsafgræsning. Den normale afgræsning betaler en gennemsnitlig foderpris for alt foderet over sæsonen for et sammenligningsgrundlag. Entreprenørafgræsningen dækker over en indtægt for afgræsning i juletræskulturer og frøgræsmarker samt omkostninger ved afgræsning af efterafgrøder. Som det fremgår af kalkulerne, er der gode penge at tjene, men det er en meget individuel beregning, der skal laves ud fra ejendommens egne forudsætninger.

Læmmetidspunkt

Der kan også være meget forskellig økonomi afhængig af tidspunkt for læmning, og hvilken strategi man vælger for levering af lam. Forskellen fremkommer ved omkostningerne til at producere lammet. En tidlig læmning, hvor lammet produceres på stald og med staldfoderomkostninger, er normalt dyrere, end et lam produceret på græs. Kalkule 6 er et forsøg på at beskrive forskellene økonomisk, og derved beskrive det behov der er for en merpris for det

Kalkule 7 Merindtjening pr lam ved optimal slagtevægt							
Difference i DB pr. moderfår ved for lette lam der leveres til slagteri							
1 Får m. lam		Lette lam			Normale lam		Difference
		Pris Kroner			Pris Kroner		Kroner
UDBYTTE	Kg Stk	Mængde			Mængde		
Lette lam	17 1	1	20,00	340			
Normale lam	24 1				1	28,00	672
Difference pr lam							332
Udgift til tilvækst	7,00						-50
6 fe x kr. 1,2 x 7 kg							
Merindtjening pr lam							282

Foto: Bjarne Hansen

tidligt producerede lam. For forståelsens skyld skal det understreges, at der ikke er tale om produktion af spædlam eller små lam til slagt, men normalt slagteklare lam.

Det fremgår af kalkule 6, at der med de forhold, der er beskrevet i kalkulen, er

behov for en merpris for det tidligt producerede lam på kr. 3,00 pr kg slagtekrop for at dække de større foderudgifter. Man kan sætte sine egne forhold ind for at beregne sine egne prisrelationer i forhold til, om det er bæredygtigt økonomisk at producere lam til tidlig levering.

Slagtevægt

Til sidst er det også af stor betydning, at de leverede lam er klar til slagtning. For små og lette lam ved levering til slagteriet giver problemer med indtjeningen både for lammeproducent og slagteri. Ved en meget lav levende vægt ved levering til slagtning bliver omkostningen pr. kilo slagtet vægt meget høj. Dette kan afsætningen ganske enkelt ikke bære, og derved påføres slagteriet en udgift, som bør undgås, og lammeproducenten får et tab ved en levering af for ringe dyr. Der er derfor en fælles interesse i at løse dette problem.

Eksempelvis vil et dyr, der slagtet vejer 8 kg, have en omkostning pr kg slagtet vægt på 30 kr., hvorimod et lam over mindstegrænsen på 15 kg koster i gennemsnit 12 kr. pr kg slagtet vægt. Den difference, der er på 18 kr. pr kg slagtet vægt, kan man ikke tjene ind i afsætningsleddet, og derfor falder den øgede udgift tilbage på slagteriet, som må sælge dette kød med tab til følge.

Ved levering af så lette dyr til slagtning er der også en alt for ringe udnyttelse af det potentiale, der er i det levende dyr. Lammeproducenten kan ikke udnytte de indtjeningsmuligheder, der ligger i at levere et færdigfedet dyr. Et kg slagte-tilvækst vil koste lammeproducenten ca. 8,00 kr. at producere, og med en slagtepris, hvor man i gennemsnit af året bør kunne få 28,00 kr. pr kg, ligger der en god mulighed for en øget indtjening pr dyr (kalkule 7).

Samtidig vil et færdigfedet dyr generelt opnå en bedre klassificering og pris. Den kan nemt være 3,00 kr. højere pr kg og desuden være et bedre og mere ensartet produkt for slagteriet at sælge og give en bedre pris til lammeproducenten. Slutmodtageren vil også få en større spise- og smagsoplevelse af produktet, som derved sikrer at salget opretholdes.

Den fælles opgave er derfor, at undgå at der leveres dyr, der ikke er gjort slagtefærdige. Dette forhold omhandler både fodring og management i fårebesætningen i løbet af året.

Vi sælger dine lam -

alle kan være med

- ☆ dækker hele landet
- ☆ åben notering på slagtelam og -får
- ☆ formidling af avlsdyr på www.dansklam.dk

Dansk Lam a.m.b.a. er et andelsbaseret afsætningssselskab, der ejes af en bred kreds af små og store fåreavlere.

Kontakt kontoret og forhør om dine muligheder for at levere lam og får til gode priser til:

Dansk Lam a.m.b.a.

Hasselholtvej 5

7830 Vinderup

Fax 9744 3318

E-mail: info@dansklam.dk

Hjemmeside: www.dansklam.dk

Tilmelding/leverandørkontakt: Tlf. 2028 9780

Bestyrelsesformand: Svend-Erik Svenningsen, tlf. 6175 1212

Næstformand: Arne Marcussen, tlf. 2839 4762

Økonomi afhængig af besætningsstørrelse og år

Økonomiske nøgletal for lammeproduktion er en mangelvare, men i tabel 5 præsenteres regnskabstal fra den "virkelige verden". Tallene er altså realiserede tal hos grupper af lammeproducenter. Det er desværre ikke nogen stor gruppe,

men det er første gang, der kan præsenteres tal, der er opnået hos grupper med forskellig besætningsstørrelse og for flere år. Grunden til, at der ikke er flere besætninger, er, at besætningerne er udvalgt ud fra et kriterium om, at

der ikke må være andre dyregrupper på ejendommen, der kan "forstyrre" tallene. Udbyttet fra marken er indregnet, da det indgår som en naturlig del af bedriften.

Tabel 5 Økonomiske nøgletal fra fårebesætninger fra 2004 - 2006

Dækningsbidrag fårebesætninger											
Gruppering	Alle	100-	over	Alle	100-	over 200	Alle	100-	over	Samme ejendomme	
	2004	200	200	2005	200	2005	2006	200	200	2006	2005
År											
Antal bedrifter	11	9	2	12	6	6	8	2	6	5	5
Antal får gennemsnit	205,3	142	490	291,2	133,2	449,2	420,4	147,5	511,3	514,2	331,2
Landbrugsareal, ha	73	51	171	69,3	53,7	84,8	91,3	29	112,1	117,7	114,9
Bruttoudbytte Planteavl	195.892	222.828	74.682	204.886	91.817	317.956	215.219	78.676	260.733	294.814	277.670
Stykomkostninger mark	-56.966	-57.499	-54.570	-70.194	-41.037	-99.350	-66.667	-25.788	-80.294	-82.928	-85.330
Ha sædskiftegræs	8	7	12,4	7,2	4,4	10	14,7	4,5	18,1	13,6	9,5
Ha vedvarende græs	37,4	14,6	140,2	35	35	35	50,3	4,5	65,6	65,3	70,8
Bruttoudbytte får	170.997	145.558	285.472	177.756	83.892	271.620	240.936	111.610	284.045	251.360	198.731
Foderkorn	-8.535	-5.807	-20.807	-10.805	-5.280	-16.330	-14.212	-16.284	-13.521	-11.278	-5.276
Kraft-/tilskudsfoder	-5.077	-2.545	-16.468	-6.197	-3.402	-8.992	-6.719	0	-8.959	-3.134	-5.689
Tilskudsfoder	-704	-861	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Andre fodermidler	-4.529	-3.941	-7.176	-28.575	-9.126	-48.024	-36.640	0	-43.426	-25.855	-3.797
Mælkeprodukter	-29	-35	0	-342	0	-684	-311	0	-414	-298	-685
Mineraler/vitaminer	-988	-1.154	-242	-822	-666	-978	-3.031	0	-4.042	-1.142	-1.424
Andre foderstoffer	-16.184	-7.948	-53.244	-15.412	-12.818	-18.006	-13.303	-9.000	-14.737	-3.682	-6.474
Eget grovfoder	5.822	7.116	0	3.189	-667	7.044	4.617	-3.750	7.406	8.887	8.453
Indkøbt grovfoder	-1.068	-1.305	0	-2.652	-133	-5.171	-5.606	0	-7.474	-1.272	-3.700
Indkøbt råvare/biprodukter	-191	-233	0	-4.791	0	-9.582	0	0	0	0	0
Foderomkostninger i alt	-31.483	-16.715	-97.936	-66.407	-32.092	-100.723	-75.205	-29.034	-85.167	-37.774	-18.592
Dyrlæge	-5.763	-3.429	-16.266	-8.438	-3.196	-13.680	-8.887	-5.856	-9.897	-9.847	-6.173
Medicin	-552	-209	-2.096	-1.936	-231	-3.641	-3.379	-1.588	-3.976	-4.771	-3.722
Avl og insiminering	0	0	0	-140	0	-281	0	0	0	0	-337
Diverse vedr. husdyr	-18.940	-16.701	-29.018	-23.789	-8.348	-39.230	-33.048	-13.054	-39.713	-33.033	-26.669
Øvrige stykomk. Husdyr i alt	-25.255	-20.338	-47.380	-34.303	-11.775	-56.832	-45.314	-20.498	-53.586	-47.651	-36.901
Intern forbrug foder, kr	-16.615	-18.352	-8.800	-6.018	-9.022	-3.013	-2.963	-945	-3.636	-4.741	-5.980
Hkg korn opfodret	129	140	80	78	119	38	37	10	46	59	64
Dækningsbidrag, får, kr.	97.644	90.153	131.356	71.028	31.003	111.052	117.454	61.133	141.656	161.194	137.258
DB/moderdyr	476	635	268	244	233	247	279	414	277	313	414

Tallene kan give et indtryk af omsætning og DB, der er realiseret i besætningstørrelser fra 100-200 og over 200 moderfår over en 3-årig periode. Tabellen giver samtidig et udtryk for dyrlægeomkostninger, avlsomkostninger og diverse udgifter i de to grupper.

DB viser, at der er en del variation over årene og overraskende at DB generelt er højest i gruppen 100-200 får. Det tyder på at de store besætninger skal intensivere deres management for at opnå bedre DB. Tabellen indeholder tal fra 5 besætninger, som er med både i 2005 og 2006. I disse 5 besætninger er der sket en udvidelse af antallet af moderfår på knap 200 stk. Det giver mange gimmere i de store besætninger og kan forklare det lave gennemsnitlige DB i disse besætninger. Det betyder samtidig at tallene for disse besætninger formodentlig reflekterer en del udvidelse/opstarts vanskeligheder, hvorfor det bliver meget interessant at følge dem de kommende år.

Det er en tabel, som vi vil udvikle i de kommende år, og som jeg tror, vil komme til at danne vigtige nøgletal for sammenligning til egen besætning og til budgettering af nye besætninger.

I tabel 6 er der mulighed for at sammenligne egne tal med nøgletal fra besætninger af samme størrelse - en driftsgrensanalyse. Nøgletallene er beregnet ud fra regnskabstal fra 2006, og dækker besætninger med 50-100 moderfår, 100-200 moderfår og over 200 moderfår.

Tabel 6 Driftsgrensanalyse 2006 - mulighed for at sammenligne egne tal med nøgletal for 2006 hentet fra besætninger af samme størrelse. A - 50-100 moderdyr, B - 100-200 moderdyr og C - over 200 moderdyr

A - Antal moderdyr 50-100			
	Eget resultat	Eget resultat 2006	Sammenlign. gruppe
<i>Ejd.nr.</i>	<i>kr. i alt</i>	<i>Kr. pr. moderdyr</i>	<i>Kr. pr. moderdyr</i>
Bruttoudbytte:			
Salg af dyr			849
Salg fra marken			1.016
Miljøtilskud (økologi+MVJ)			333
Maskinstation			426
Bruttoudbytte i alt			2.623
Stykomkostninger:			
Omkostninger mark			546
Tilskudsfoeder og råvarer			218
Dyrlæge og avl			76
Diverse + klipning			103
Stykomkostninger i alt			943
Dækningsbidrag moderdyr			1.680
Kontante kapacitets. Omk.			1.793
Afskrivninger bygninger og inventar			603
Resultat af primær drift			-716
EU støtte			854
Driftsresultat før renter			138

Produktionsoplysninger			
			Sammenlign. gruppe
Antal moderdyr			64
Areal i alt, ha			26
Areal med græs, ha			10

B - Antal moderdyr 100-200			
	Eget resultat	Eget resultat 2006	Sammenlign. gruppe
<i>Ejd.nr.</i>	<i>kr. i alt</i>	<i>Kr. pr. moderdyr</i>	<i>Kr. pr. moderdyr</i>
Bruttoudbytte:			
Salg af dyr			867
Salg fra marken			343
Miljøtilskud (økologi+MVJ)			71
Maskinstation			829
Bruttoudbytte i alt			2.109
Stykomkostninger:			
Omkostninger mark			219
Tilskudsfoeder og råvarer			286
Dyrlæge og avl			69
Diverse + klipning			101
Stykomkostninger i alt			675

Foto: Bjarne Hansen

Dækningsbidrag moderdyr			1.434
Kontante kapacitets. Omk.			994
Afskrivninger bygninger og inventar			358
Resultat af primær drift			82
EU støtte			239
Driftsresultat før renter			320

Produktionsoplysninger			
			Sammenlign. gruppe
Antal moderdyr			175
Areal i alt, ha			24
Areal med græs, ha			10

C - Antal moderdyr over 200			
	Eget resultat	Eget resultat 2006	Sammenlign. gruppe
<i>Ejd.nr.</i>	<i>kr. i alt</i>	<i>Kr. pr. moderdyr</i>	<i>Kr. pr. moderdyr</i>
Bruttoudbytte:			
Salg af dyr			643
Salg fra marken			47
Miljøtilskud (økologi+MVJ)			178
Maskinstation			0
Bruttoudbytte i alt			868
Stykomkostninger:			
Omkostninger mark			91
Tilskudsfoeder og råvarer			204
Dyrlæge og avl			33
Diverse + klipning			108
Stykomkostninger i alt			436
Dækningsbidrag moderdyr			432
Kontante kapacitets. Omk.			593
Afskrivninger bygninger og inventar			202
Resultat af primær drift			-362
EU støtte			232
Driftsresultat før renter			-131
Produktionsoplysninger			
			Sammenlign. gruppe
Antal moderdyr			424
Areal i alt, ha			95
Areal med græs, ha			89

Hjælpekema til at beregne restbeløb i en lammeproduktion

På Vesthimmerlands Landboforenings hjemmeside ligger et skema tilgængeligt til at bruge ved beregning af restbeløb i egen besætning. Skemaet er udarbejdet i et regneark og er tilgængeligt på nettet under www.lynvejledning.dk

Formål

Skemaet har som formål at brugeren ved hjælp af enkle indtastninger, kan få et overblik over indtægter, udgifter og det samlede resultat for en given produktion.

Det er vigtigt at finde alle indtægter og udgifter, som vedrører produktionen, når man vil udregne restbeløbet. Tager man salg af f.eks. korn og grovfoder med, skal udgifterne til maskinstation, udsæd, gødning og sprøjtning med. Tilsvarende under indtægter, her er det alt som bliver solgt - lam, får, dyr til levebrug og uld med videre, og alle beløb er eksklusiv moms. Forskydning er et beløb, som beregnes, hvis besætningen øges. Så har man færre indtægter det år pga. mindre

salg, og man værdiansætter det antal, man udvider med til en værdi på en gennemsnitlig pris af et får og et lam. Under udgifter sættes foderindkøb, dyrlæge m.v. til det forbrugte. Under forskydning sættes det som er indkøbt, men som ikke er brugt, f.eks. det foder som ligger på lager, hvis hele udgiften er med under indkøbt foder.

Det er fornuftigt at lave en restbeløbsberegning på sin produktion en gang imellem. Specielt når man har en produktion, der er erhvervsmæssig, da vi ofte hører om, at skattevæsnets ikke vil godkende regnskaber på baggrund af, at produktionen er underskudsgivende. Hvis det så faktisk er tilfældet, kan en restbeløbsberegning være med til at fortælle, hvor og hvad der skal ændres i produktionen, for at den bliver overskudsgivende.

Indtastning

De blå felter i søjlen I alt er til indtastning af beløb.

De grønne felter i søjlen Pr. enhed indeholder formlerne og er beskyttet. Beløbet pr. enhed bliver automatisk beregnet, når der er indtastet et antal/enhed i feltet øverst.

De hvide tekstfelter i kolonnen med Bruttoudbytte, Stykomkostninger og Faste omkostninger er heller ikke beskyttet, dvs. at teksten kan ændres til et evt. mere retvisende beskrivelse af det pågældende beløb.

Derudover er der blå felter til indtastning i søjlen Plan/budget, hvis der er ønske om at sammenligne realiserede beløb med en plan eller budget.

På næste side er vist en beregning af restbeløb for Lars Fåreholder ved brug af skemaet. Lars Fåreholder har 20 moderfår og 4 ha. Han udvider besætningen med 3 får i 2007. En af markerne må lægges om, så der er udgifter til såsæd og maskinstation. Derudover er der udgifter til indkøb af foder, både kraftfoder og grovfoder.

Foto: Annette Hölmenlund

Får Hjælpekema til egen beregning af restbeløb i alt og pr. enhed

Navn	Lars Fåreholder	År	2007		
Produktion	Lammeproduktion	Antal/enhed	20		
		I alt	Pr. enhed	Plan/budget	
Indtægter	Indtægt fra salg af lam	17.204	860	19.200	
	Indtægt fra udsætter får	1.000	50	500	
	Indtægt fra ha støtte	8.960	448	8.960	
	Forskydning + 3 får a' 400 kr.	1.200	60		
	Bruttoudbytte	28.264	1.418	28.660	
Udgifter	Udsæd	2.340	117		
	Gødning	2.500	125	2.500	
	Kemikalier		0		
	Diverse mark				
	Korn	600	30	600	
	Kraftfoder		0		
	Andet indkøbt foder	1.700	85	1.500	
	Grovfoder	4.185	209	4.000	
	Dyrlæge og medicin	1.650	83	1.200	
	Diverse husdyr		0		
	Forskydning		0		
	Stykomkostninger	12.975	648	9.800	
	Dækningsbidrag	15.289	764	18.860	
	El og brændstof		0		
	Maskinstation	3.632	182	3.000	
	Vedligehold	800	40	1.000	
	Løn		0		
	Ejendomsskat/forsikring		0		
	Diverse udgifter		0		
	Afskrivninger		0		
	Forpagtning		0		
	Renter		0		
	Andre udgifter		0		
	Faste omkostninger	4.432	222	4.000	
Restbeløb	Resultat i alt/pr. enhed	10.857	542	14.860	

Bilag fra Lynvejledning.dk

Vesthimmerlands Landboforening

- en del af Dansk Landbrugsrådgivning

LANDBRUGSARTIKLER TIL ALLE HUSDYR

- BEDÆKNINGSSELER
- FARVEPUDER
- VÆDDERFORKLÆDER
- KLOVSAKSE
- LAMMEBAR
- GRIMER
- HALSBÅRD
- HYRDESTAVE
- VÆGTE
- VEJEBØJLER
- REDSKABER TIL
ULDBEARBEJDNING
- HÅNDKARTER
- VALKEBRÆDT
- FODERTRUG
- SPANDE
- MÆLKEERSTATNINGER
- VANDFASTE
MINERALER
- SLIKSTEN
- FÅREHEGN
- SKOVHEGN
- EL-HEGN
- SPÆNDINGSGIVERE
- PLASTPÆLE
- TRYKIMPRÆGNEREDE PÆLE
- MOBILE HØHÆKKE
- RIDLEY-RAPPA,
FLYTBART EL-HEGN
- KNARRHULT,
STALDINDRETNINGER
OG FANGFOLDE
- VETERINÆRARTIKLER
- BØGER O.M.A.
- LEVERING FRA DAG TIL DAG

McGregor Polytunnel

Den ideelle staldløsning til får

– har været produceret i mere end 25 år og anvendes bl.a. i England, Skotland, Norge, Tyskland, Frankrig og Danmark.

Hallerne leveres med hvid polythene dug, som giver 50% skygge. Vindbrydende net på siderne, som giver lyse og luftige stalde, som er ideelle for får.

Fås i størrelser fra 20 til 2000 får.

Bredde: 6,7 m, 7,3 m, 8,0 m, 9,0 m eller 10,0 m.

Længde: Efter ønske.

Model CHEVIOT er med lodrette sider 1,2 m.

SKOVHUSE FÅREGREJ

Skovhusegade 19 · DK-4773 Stensved
Tlf. +45 55 38 68 60 · Fax. 55 38 58 30
Katalog · Brochurer · Webshop: www.skovhuse.dk

Afsender:

Landsforeningen Dansk Fåreavl
Axelborg, 4. sal,
Vesterbrogade 4A,
1620 København V.

Returneres ved varig
adresseændring.